

MAQSUD YOSHLIGIDA ZIYRAK, SINCHKOV, SHIJOATLI.

Toshkent davlat transport universiteti
Boyxurozov Diyorbek Sherzod o'g'li

Annotatsiya. Ustoz Maqsud Shayxzodaning eng go'zal asarlari o'ziga xos o'rin egallaydi. Umumturkona so'zlarning serma'no tovlanishi, mohirona topilgan qofiyalarning qo'llanilishi, badiiy vositalarning ta'sirchanligi singari uslubiy fazilatlari maftunkor tafakkurli Shayxzoda lirik qahramonini o'quvchiga yanada hammaslak va hamfikr qiladi.

Kalit so'zlar: Maqsud Shayxzoda, asar, badiiy, taqdir, vatan, Ozerbajon, shoir.

Nizomiy vatanida tug'ilgan Shayxzoda falakning gardishi bilan o'zbek tuprog'iga kelib qolib, hayotining baxtli va fojiali kunlarini shu yerda kechirdi. Shu yerda shoir, dramaturg, adabiyotshunos olim, tarjimon va pedagog sifatida shakllanib, o'zbek adabiyoti, adabiyotshunosligi va tarjima maktabi taraqqiyotiga ulkan hissa qo'shdi. 1978 yili Maqsud Shayxzoda tavalludining 70 yilligi dastlab Toshkentda, so'ngra Bokuda zo'r tantana bilan nishonlandi. Qardosh mamlakatdagi yubiley tadbirlarida ishtirok etish uchun bir necha o'zbek shoir va adabiyotshunoslari Bokuga bordilar. Ozarbayjon poytaxtidagi yubiley tantanalari yakunlangach, mehmonlar shoirning bolalik yillari kechgan Oqtoshga yo'l oldilar. Oqtosh shahriga kiraverishdagi birinchi ko'cha ham, shu ko'chada savlat to'kib turgan maktab-internat ham o'zbek shoirining nomi bilan atalgan edi. Bino oldida Shayxzoda haykali bo'lib, mehmonlar shu haykal poyiga gulchambar qo'yanlaridan keyin, shoirning o'quvchilik yillari o'tgan tabarruk maktabni, u o'qigan sinfni, shoir hayoti va adabiy faoliyatiga bag'ishlangan muzeyni katta hayajon bilan tomosha qildilar. Adabiy kechada shoirning oqtoshlik o'quvchilar ijrosidagi asarlarini diqqat-e'tibor bilan tingladilar. O'zbek va ozarbayjon tillarida yangragan bu asarlar ikki qardosh xalqni bir-biri bilan butun umrga bog'lagan shohi rishtalar bo'lib ko'rindi. Shoirning mashaqqatli hayoti kechgan, barcha yetuk asarlari maydonga kelgan, ijodiy mehnati singgan mamlakatda bunday haykal va muzeyning, uning nomi bilan atalgan qariyb biror manzilning yo'qligi esa ularda afsus va nadomat tuyg'ularini uyg'otdi. Oqtosh kichik bir shahar bo'lgani uchun shoir haykali qad ko'targan gulzor shaharchaning ziyoratgoh manzillaridan biri bo'lib qolgan ekan. Yangi turmush bo'sag'asida turgan kelin va kuyovlar shoir haykali poyiga gul qo'yib, do'stlik va xushbaxtlikning bu otashin kuychisini ziyorat etar ekanlar.

Ushbu unutilmas safarda ishtirok etgan kishilardan biri, Shayxzoda asarlarini uzoq yillar davomida to‘plash va nashr etish ishlari bilan mashg‘ul bo‘lgan Muhsin Zokirov safar xotiralari bilan o‘rtoqlashib, yozgan edi:

“Biz Maqsud Shayxzoda uy-muzeyini ham ziyorat qildik. Ikki qavatli chog‘roqqina bu uyda... Ma’sumbek bilan Fotimaxonim oilasida to‘ng‘ich farzand – bo‘lajak shoir Maqsudbek dunyoga kelgan. Shoirning enagasi to‘qson yoshga yaqinlashib qolgan Saboxonim o‘z oilasi bilan hali ham shu yerda istiqomat qiladi”.

Toshkentlik mehmonlar shoirning uy-muzeyini ziyorat etganlaridan keyin shahar jamoatchiligi bilan uchrashuv, so‘ngra qishloq xo‘jalik texnikumida Shayxzodaning 70 yilligiga bag‘ishlangan adabiy kecha bo‘lib o‘tdi. Bu kechaga Oqtosh ziyolilari yog‘ilib keldilar. Ular orasida Shayxzoda bilan bir maktabda o‘qigan, u bilan tepishib katta bo‘lgan Idris Aliev ham bo‘lib, u mazkur maktabga hamon rahbarlik qilayotgan edi. U o‘zbek diyorining elchilari bilan qilgan suhbatida shoir haqidagi qimmatli xotiralarini hikoya qilib, bunday dedi:

“- Biz, Maqsud, Said, Shohid bir sinfda o‘qirdik. Oqtoshda biz ta’lim olgan bilim dargohi inqilobdan ancha avval Maqsudning otasi Ma’sumbekning sa’y-harakati tufayli tashkil topgan yangi usuldagi yagona maktab bo‘lgan. Ma’sumbek maktab va o‘quvchilar ahvolidan tez-tez xabar olib turardi. Peterburg universiteti5ning tibbiyot fakultetini tugatgan bu ma’rifatparvar zot shaharning eng obro‘li kishilaridan edi. Inqilobdan so‘ng mazkur o‘quv maskani ilk sovet maktabiga aylantirildi. Bu borada ham Ma’sumbek muallimning faol ishtiroki bor. O‘rni kelganda aytay: Maqsudning onasi Fotimabegim dugonalari Fotimaxon va Ozodabegim bilan birgalikda Oqtoshda xotin-qizlar sho‘basini tashkil etib, ayollar ozodligi yo‘lida kurash boshlagan birinchi onaxonlarimizdandir. Xalq ularni “qo‘sh Fotima va bir Ozoda”, deb mehr bilan tilga olar edi.

Maqsud yoshligida o‘zi ham tinib-tinchimas, bizlarga ham tinchlik bermas edi... Ziyrak, sinchkov, shijoatli, bir ishni boshladimi, oxiriga yetkazmay qo‘ymaydigan yigit edi u...”

Idris Aliev Shayxzoda bilan “rushdiya” maktabida o‘qigan kezlari haqida hikoya qilar ekan, bir voqeani eslamay o‘tolmaydi. Bu, hali dramaturgiya nimaligini bilmagan Shayxzoda “pesa”sining o‘quvchilar ijrosida namoyish etilishidir. Shayxzodaning o‘zi ham bolalik davrining shirin xotiralaridan biri – shu voqeani Jamol Muharramliga yozgan xatida bunday eslagan: “1923 yilda yozgan “28 aprel inqilobi” pesam sahnaga qo‘yildi. Bu pesaning sahnaga qo‘yilishida Xalil Amin, Ismoil6 Aliev (hozirgi “Izvestiya” muxbiri Elza Alieva7ning otasi, Ne‘mon Mammadli va Said Rustamov (hozirda mashhur bastakor) kabi yor-birodarlar ishtirok etishgan”.

Modomiki, bahs Maqsudda ijod maylining uygʻonishi bilan bogʻlangan ekan, shu masalaga bir oz oydinlik kiritish ayni muddao. Shayxzoda hayotining soʻnggi yillarida eʻlon qilgan tarjimai holida shu masalaga toʻxtab, bunday soʻzlarni yozgan: “...Men agar kitobxonlarimga, hali alifboni egallamasdan oldin sheʻr yaratganman, deb aytsam, ular balki mening bu gapimni yo hazil, yoki kinoyaviy maʼnoda bir mubolagʻadur, deb talqin qilishlari mumkin. Ammo bu chin gap. Mening otam rahmatlik (oʻz zamonasining ilgʻor ziyolisi, doktor) odatda bolalarga sheʻr oʻqib berar va keyin ayrim soʻzlarni aytib berib, shu soʻzga mos qofiya topishni bizlardan talab qilar edi. Qofiya ham vazn ohangiga qulogʻim oʻrganib ketib, men besh yasharligimda 8 - 10 misradan iborat bir masal toʻqiganim esimda. Albatta, muayyan fikr va syujetdan xoli boʻlgan bu “masal” boʻri bilan olmaxon haqida toʻqilgan edi. Har qalay, sheʻrga muhabbat umrimning ilk yillaridan boshlab qonimga, qalbinga, fikrimga singib ketganini jurʼat bilan ayta olaman”.

Shunday qilib, Shayxzoda “rushdiya” maktabida barcha fanlardan aʻlo baholar olib oʻqish bilan birga sekin-asta sheʻrlar ham yoza boshladi. Maqsuddagi sheʻriy isteʼdod kurtaklarini koʻrgan muallimlar uning eʼtiborini oʻsha davr uchun ahamiyatli boʻlgan mavzularga qaratib, shu mavzularda sheʻrlar yozishni maslahat berdilar.

1920 yilning soʻnggi kunlari edi... Ozarbayjonda sovet hokimiyatining oʻrnatilishi munosabati bilan Oqtoshga taniqli inqilobchi Narimon Narimonov keladigan boʻldi. Mashhur inqilobchining olis bir shaharchaga tashrifini oqtoshliklar katta shodiyona bilan qarshi oldilar. “Rushdiya” maktabi Oqtoshdagi koʻrkam binolardan biri boʻlgani uchun Narimon Narimonov bilan uchrashuv shu yerda oʻtdi. Taniqli davlat arbobining uzundan-uzoq nutqidan keyin soʻz Maqsudga berildi. U “qoʻlbola” sahnaga koʻtarilib, muallimlarining “buyurtma”si bilan yozilgan “Girmizi askar nagʻmasi” (“Qizil askar qoʻshigʻi”) degan sheʻrini bolalarga xos koʻtarinki ruh bilan oʻqidi. Sheʻrning:

Qizil oʻrdu nomimiz,

Yigitdir unvonimiz.

Mazlumlar koʻp jang qilgan,

Xalol boʻlsin qonimiz.

Bayrogʻimiz, shonimiz,

Usmonli unvonimiz.

Vatan - bizning jonimiz,

Xalol boʻlsin qonimiz, -

degan satrlari jaranglashi bilan qarsaklar chalina boshladi. Narimon Narimonov havaskor shoirning oldiga kelib, uni quchoqlab oʻpdi. Soʻng u yozgan sheʻrni olib

ketib, Bokuda nashr etilgan “Kommunist” gazetasining 1921 yil 12 dekabr sonida chop ettirdi. Bu, Shayxzodaning matbuotda e’lon qilingan ilk she’ri bo’lib, u shu vaqtda endigina 13 yoshga to’lgan edi.

Bu xotira so’zlarini o’qir ekanman, yuragimda yigirma yoshida ona yurtidan surgun qilingan shoirning ilk she’riy mashqlarini mehr bilan to’plab, saqlab, uning xotirasini Oqdosh shahri miqyosida abadiylashtirishga katta hissa qo’shgan bu ajoyib insonga nisbatan hurmat tuyg’ularim jo’sh urib ketadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mamurova, F., & Ataxanov, O. (2024). MAQSUD SHAYXZODA HA YOTI HAQIDA. Akademicheskie issledovaniya v sovremennoy nauke, 3(10), 111-116.
2. Mamurova, Feruza, and Durdon Obutjonova. "DESCRIBING MAKSUD SHAIKZODA." Current approaches and new research in modern sciences 3.4 (2024): 5-8.
3. Obutjonova, D. (2024). O’ZBEK VA OZARBAJON XALQINING SEVIMLI SHOIRI. Akademicheskie issledovaniya v sovremennoy nauke, 3(10), 103-105. Mamurova F.I. i Durdon O. (aprel 2024 g.). MAKSUD SHAYXZODANING «MIRZO ULUGBEK"ASARI TALILI. V Mejdunarodnoy globalnoy konferensii (Tom 1, № 6, str. 79-81).
4. Durdon, O., & Mamurova, F. I. (2024, April). MAQSUD SHAYXZODA “TOSHKENTNOMA”. In International Global Conference (Vol. 1, No. 5, pp. 148-152).
5. Mamurova, F., & Obutjonova, D. (2024). MAQSUD SHAYXZODANING “JALOLIDDIN MANGUBERDI” DRAMASINING YOZILISH TARIXI VA VATANGA BO’LGAN MUHABBATI, JASORATINING IFODALANISHI. Akademicheskie issledovaniya v sovremennoy nauke, 3(12), 13-16.
6. Mamurova, F., & Obutjonova, D. (2024). DESCRIBING MAKSUD SHAIKZODA. Current approaches and new research in modern sciences, 3(4), 5-8.
7. Durdon, O., & Islamovna, M. F. (2024, March). SHAYXZODA SIYMOSIGA TA’RIF. In International Global Conference (Vol. 1, No. 1, pp. 188-191).
8. Mamurova, F., & Qodirov, I. (2024). MAQSUD SHAYXZODANING “TOSHKENTNOMA”-SHUKRONALIK DOSTONI. Молодые ученые, 2(6), 87-89.
9. Islamovna, M. F. (2024). THE PLACE OF MAKSUD SHEIKZODA'S LIFE AND CREATION IN UZBEK NATIONAL LITERATURE. MEDITSINA, PEDAGOGIKA I TEXNOLOGIYA: TEORIYA I PRAKTIKA, 2(2), 471-474.

10. Mamurova, F. I., & ugli Abdubahabov, A. A. (2023). TWO FOLK POETS. "TRENDS OF MODERN SCIENCE AND PRACTICE", 1(3), 23-30.
11. Islomovna, M. F., & Abduvoxob o'g'li, A. A. (2023, January). Maqsud Shayxzodaning Hayoti Va Ijodi. In Interdisciplinary Conference of Young Scholars in Social Sciences (USA) (pp. 19-20).
12. Mamurova, F. I. (2021, May). ARTIST OF UZBEKISTAN MAKSUD SHEIKHZADE. In E-Conference Globe (pp. 176-178).
13. Islamovna, M. F. (2024, January). MAQSUD SHAYKHZADEH-TWO FOLK DILBANDI. In INTERNATIONAL CONFERENCE ON MODERN DEVELOPMENT OF PEDAGOGY AND LINGUISTICS (Vol. 1, No. 1, pp. 189-192).
14. Islomovna, M. F. (2024). O 'ZBEK ADABIYOTINING ATOQLI NAMOYANDALARIDAN BIRI MAQSUD SHAYXZODNING "JALOLIDDIN MANGUBERDI" ASARI. Yangi O'zbekistonda Tabiiy va Ijtimoiy-gumanitar fanlar respublika ilmiy amaliy konferensiyasi, 2(1), 89-92.
15. Islamovna, M. F. (2024). THE CREATION OF MAQSUD SHAYKHZODA-AS A GOLDEN LEGACY. " XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR" nomli respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi, 2(1), 90-93.